

УДК 343.211.3

М.В. В'юник**ЩОДО ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОЇ
КОМПЕНСАЦІЇ ПОТЕРПІЛИМ ВІД
ЗЛОЧИНІВ**

Анотація. В статті розглядається проблема захисту законних прав та інтересів осіб, які потерпіли від злочинів шляхом державної компенсації шкоди, заподіяної їм у результаті вчинення злочинів. На основі проведеної порівняльної характеристики національного, зарубіжного та міжнародного законодавства пропонується своє бачення у вирішенні зазначеної проблеми.

Ключові слова: захист прав потерпілих, потерпілий від злочину, державна компенсація, відшкодування шкоди, відновлення соціальної справедливості, невідворотність покарання, Державний Фонд допомоги потерпілим.

Аннотация. В статье рассматривается проблема защиты законных прав и интересов лиц, пострадавших от преступлений путем государственной компенсации вреда причиненного им в результате совершения преступлений. На основе проведенной сравнительной характеристики национального, зарубежного и международного законодательства предлагается свое видение в решении указанной проблемы.

Ключевые слова: защита прав потерпевших, потерпевший от преступления, государственная компенсация, возмещение вреда, восстановление социальной справедливости, неотвратимость наказания, Государственный Фонд помощи пострадавшим.

Annotation. The article reviews the problem of protection of law rights and interests of persons who suffered from crimes by providing them the government compensation of damage, caused by committing crimes. My own view of solution of this problem is proposed on the base of comparing national, foreign and international legislation.

Key words: the protection of rights of persons who suffered from crimes, persons who suffered from crimes, government compensation, compensation of damage, recreation of social justice, ineluctability of punishment, State Fund of help to persons who suffered from crimes.

Однією з сучасних тенденцій розвитку кримінального права в країнах Європи та світу «є зміна поглядів на сутність та призначення кримінального права і кримінального закону. Вони полягають у звуженні публічної та розширенні приватноправової складової у кримінально-правовому регулюванні» [1, с. 3], а саме у відношенні між потерпілим та винною особою. Останнім часом як науковці так і практики все частіше наголошують на тому, що постійне розширення прав обвинуваченого, підозрюваного, засудженого все більше «кидає тінь» на правове положення потерпілого від злочину.

Відповідно до ч. 1 ст. 3 Конституції України, найвищою соціальною цінністю в Україні визнаються людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Дане положення конкретизується у ряді статей розділу II Конституції. Зокрема, ст. 27 встановлює обов'язок держави – захищати життя людини; у ст. 41 закріплена непорушність права власності громадян. У зв'язку з цим у ч. 1 ст. 1 Кримінального кодексу України (далі КК України) зазначено, що його завданням, у першу чергу, визначено правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина.

Отже, «саме права людини мають визначати цілеспрямованість вітчизняного права і законодавства, зокрема кримінального, а тому в процесі застосування норм кримінального права на перший план повинні виходити, як правило, дві особи – злочинець та потерпілий» [1, с. 3]. Тобто, базовим інтересом для кримінального права є людина, її права і свободи.

Відповідно до ч. 2 ст. 50 КК України, покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами.

В результаті чого ті суспільні відносини, які були порушені, повинні певною мірою гармонізуватися. Крім нормативно закріплених цілей, перед покаранням ставляться й інші, які залишаються за межами букви закону. До таких в теорії часто відносять цілі, пов'язані з пригніченням у потерпілого почуття ненависті, гніву, бажання помсти тощо.

Однак, по-перше, призначення особі за вчинений злочин навіть найсправедливішого, найоб'єктивнішого покарання не завжди може задовольнити вимоги потерпілого. І сьогодні ми все частіше можемо спостерігати невдоволення потерпілих осіб, навіть при ухваленні повною мірою законних вироків, однак не зовсім справедливих, з точки зору умов життя, моралі та їх бажання.

По-друге, часто вважають, що потерпілі вимагають відплати для злочинців (призначення суворого покарання), запобігання вчинення ними нових злочинів. Однак відплата часто виявляється менш важливим для потерпілих, ніж прийнято вважати, оскільки їх насамперед цікавлять реституція і компенсація, а також можливість заново почати життя, оговтатися від пережитого і бути захищеними від ймовірності знову перетворитися на «жертв злочину». «Дослідження, що проводилися в рамках європейських правових систем, показали, що більшість потерпілих незадоволені своїм досвідом контактів з системою кримінального правосуддя і вважають, що їхні потреби не були задоволені» [2].

Відповідно до положень ч. 1 ст. 3 Конституції України, де зазначено, що найвищою соціальною цінністю в Україні визнаються о крім людини, її життя і здоров'я, честь і гідність, ще й недоторканність і безпека. Таким чином, презюмується, що уразі порушення або невиконання державою обов'язку захищати життя людини її недоторканність, то саме держава повинна нести відповідальність за неналежне виконання своїх обов'язків перед своїми громадянами, які потерпіли від злочинів. І лише з метою убезпечити життя інших громадян та запобігти вчиненню нових злочинів держава вправі застосовувати до злочинців заходи кримінально-правового характеру.

Актуальність дослідження статусу потерпілого на даному етапі розвитку цього інституту в правовому полі України підтверджується даними з офіційного сайту МВС України.

За даними статистики з офіційного сайту МВС України нами було узагальнено та систематизовано певні дані, що стосуються потерпілих від злочинів осіб.

Потерпіло від злочинів						
2007	2008	Динаміка %	2009	Динаміка %	2010	Динаміка %
230468	214848	-6,8	265982	23,8	321228	20,8
З них загинуло						
9800	8656	-11,7	6590	-23,9	6077	-7,8
Жінок із загального числа потерпілих						
66124	61371	-7,2	79235	29,1	112175	41,6
Неповнолітніх із загального числа потерпілих						
12010	10257	-14,6	10651	3,8	14326	34,5

На жаль, більш актуальних офіційних даних за 2011–2014 роки, що стосуються рівня та динаміки кількості потерпілих осіб від злочинів, ми не знайшли. На основі наявних даних можна зробити такі висновки: що у порівнянні даних 2010 року та 2007 року кількість потерпілих осіб збільшилася практично на третину, а також спостерігається динамічне зростання, так званих, спеціальних потерпілих за гендерною ознакою, тобто кількість потерпілих жінок зросла вдвоє і в 2010 році становила 112175 осіб, що в свою чергу відповідає третині від загальної кількості потерпілих. За різними джерелами, на 2010 рік така кількість жінок, які стали жертвами злочинів в Україні, поставила її за цим показником на одну із провідних позицій серед країн Європи. Також є негативним той факт, що кількість дітей, які потерпіли від злочинів, також збільшилася, і у 2010 році у порівнянні з 2009 спостерігався ріст більш ніж на 34 відсотки.

Що стосується розміру матеріальної шкоди, заподіяної фізичним особам внаслідок злочинних дій, то така статистика, на жаль, не ведеться, однак за даними Верховного Суду України у 2009 році, така шкода становила 1 294 502 962 гривні.

Також слід зазначити, що станом на початок 2013 року, за повідомленням начальника Управління статистики, організації та ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань Генеральної прокуратури України О.І. Кидисюк, в Україні зареєстровано близько двох мільйонів злочинів, нерозкритих з минулих років, але у яких ще не минув термін притягнення особи до відповідальності [3]. Що року їх кількість збільшується в середньому на 150 – 200 тисяч.

Ми в свою чергу пропонуємо розглянути стан розвитку та можливі варіанти вирішення питання щодо державної компенсації шкоди, заподіяної потерпілим у результаті вчинення злочинів. У першу чергу, ми пропонуємо коротко проаналізувати вже напрацьовану базу міжнародних правових актів та досвід країн Європи і світу у вирішенні цього питання.

Вимога дотримуватися справедливості судового розгляду закріплена у статті 10 Загальної декларації прав людини 1948 року [4]. Про право на справедливий суд ідеться в статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року [5], у статті 14 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права 1966 року [6].

Однак, вперше акцентовано увагу на міжнародному рівні про проблему державної компенсації жертвам кримінальних злочинів у середині 1970-х років. У той час багато

з держав-членів Ради Європи мали правила, які відрізнялися принципами надання такої компенсації. Головна мета Ради Європи полягала в тому, щоб прийняти єдині мінімальні норми для всіх держав-членів, які б вирішували основні питання компенсації потерпілим від злочинів, а саме джерела, підстави, процедуру, розміри компенсації.

У 1977 році Комітет міністрів Ради Європи ухвалив Резолюції (77) 27 щодо відшкодування шкоди потерпілим від злочинів, 24 листопада 1983 року була прийнята Конвенція про відшкодування збитків жертвам насильницьких злочинів ((ETS N 116)[7], 28 червня 1985 року прийнята Рекомендація № R (85)11 про становище потерпілого в межах кримінального права і кримінального процесу. 29 листопада 1985 року Генеральна Асамблея ООН Резолюцією № 40/34 затвердила Декларацію основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою [8], яку нерідко називають «Біллем про права жертв злочинів». У пункті 13 говориться: «слід сприяти створенню, зміцненню та розширенню національних фондів для надання компенсації жертвам. При необхідності в цих цілях можуть створюватися і інші фонди, в тому числі в тих випадках, коли держава, громадянином якої є жертва, не в змозі відшкодувати жертві завдану їй шкоду».

Слідом за цим було прийнято низку рішень та рекомендацій, які «допомогли жертвам злочинів» зайняти центральне місце серед питань, які обговорювалися міжнародним співтовариством, і проблем що його хвилювали. Рекомендація № R (87)21 від 17 вересня 1987 року про зменшення ступеня віктимізації і надання допомоги потерпілим, Рекомендація Економічної та Соціальної Ради ООН про розробку і здійснення заходів посередництва та відновного правосуддя в сфері кримінального судочинства від 4 травня 1999 року.

Серйозне занепокоєння з приводу стану захисту прав жертв злочинної діяльності в усьому світі висловлено у рішеннях X Конгресу ООН з питань запобігання злочинності і поводження з правопорушниками у Відні 2000 року. Як результат, з метою уніфікації правової бази держав-учасниць Європейського Союзу та приведення її у відповідність до зазначених вище нормативно-правових актів Радою Європейського Союзу прийнято Основоположне рішення про місце жертв злочинів у кримінальному судочинстві №2001/220/JHA від 15 березня 2001 року.

В останні десять років розвиток міжнародного законодавства в напрямку захисту прав потерпілих від злочинів активізувався по новому. Як наслідок було прийнято ряд нормативно-правових актів як Радою Європи, так і ООН. 24 липня 2002 року Резолюція Економічної і Соціальної Ради ООН про основні принципи застосування програм відновного правосуддя у кримінальних справах та Директива від 29 квітня 2004 року щодо компенсації жертвам злочинів[9], Резолюція Ради Європи № 2 від 7–8 квітня 2005 року стосовно соціальної місії системи кримінального судочинства – відновне правосуддя, прийнята на 26-й Конференції європейських міністрів юстиції.

Однак, не дивлячись на значну кількість нормативно-правових актів, більшість із них дуже часто дублюють або доповнюють один одного. Таким чином, аналіз кожного окремого документа є нелогічним. Ми пропонуємо проаналізувати деякі положення Конвенції від 24 листопада 1983 року про відшкодування збитків жертвам

насильницьких злочинів, яка стала основоположною для всіх наступних актів. В основі Конвенції лежить усвідомлення об'єктивної реальності, яка полягає в тому, що інтереси потерпілих далеко не завжди можуть бути задоволені за рахунок реституції. Причин тому декілька: неплатоспроможність більшості злочинців, якими завдано збитків жертві; застосування покарання, що позбавляють засуджених мати доходи для відшкодування шкоди; латентність злочинів.

Відповідно до ст. 2 Конвенції, якщо відшкодування збитків не може бути забезпечено за рахунок винного чи з інших джерел, державі слід взяти це на себе щодо тих, кому в результаті умисного насильницького злочину було завдано серйозної шкоди, і тих, хто перебував на утриманні загиблого в результаті такого злочину. Згідно зі статтею 4, компенсація повинна покривати такі частини збитку: втрату заробітку, витрати на ліки і госпіталізацію, витрати на похорони, і утримання осіб, що перебували на утриманні жертви злочину у разі її смерті.

Конвенція допускає встановлення верхніх меж державної компенсації, терміни компенсації, а також інші обмеження. Визначає способи уникнути подвійної компенсації від держави та з інших джерел. Нарешті, вона зобов'язує держави, які підписали документ, інформувати осіб, які можуть бути зацікавлені в отриманні державної компенсації і про їхні права на відшкодування збитку. До Конвенції 1983 приєдналися майже всі європейські держави (15). З 1 лютого 1988 р. вона вступила в силу [10]. Рекомендації Конвенції 1983 знайшли втілення і розвиток в національних програмах державної компенсації збитків від злочинів у країнах Європи, США, Канаді. У цих програмах, як правило, передбачається державний орган, до якого слід звертатися за компенсацією, мінімальний і максимальний розмір компенсації залежно від тяжкості характеру тілесних ушкоджень та їх зв'язок з втратою працездатності та ін.

Шотландія буда однією з перших країн, що сформувала громадські фонди допомоги жертвам злочинів і створила Раду з компенсації збитків. Її досвід з визначення шкали грошових компенсацій з урахуванням характеру фізичної шкоди, заподіяної жертві, був сприйнятий багатьма країнами Співдружності націй. Так, перелом щелепи оцінювався в 2750 фунтів стерлінгів, перелом суглобів – у 2,5 тисячі, шрам на обличчі чоловіка – в 6 тис., на обличчі жінки – в 9 тис., втрата одного ока – в 20 тисяч. Ці суми не були незмінними і виконували роль орієнтира. Реальні виплати залежали від стану економіки, розмірів відрахувань до громадських фондів, поведінки потерпілого в момент вчинення злочину, його співпраці з поліцією в ході розкриття злочину [10]. На сьогодні Фонди відшкодування, компенсації особам, які потерпіли від злочинів, існують у Новій Зеландії, Англії (Хартія жертв злочинів прийнята в 1990 році), Канаді, США (Закон «Про потерпілих від злочинів» прийнятий Конгресом у 1984 році), Німеччині, Франції та інших країнах Європи, де були прийняті відповідні закони, встановлено право потерпілих на державну компенсацію заподіяної злочином шкоди, а також шляхи примирення потерпілого з винним та професійну медичну та психологічну допомогу потерпілому [11, с. 31–35].

Також ми повинні відмітити, що у Західній Європі у останні десятиліття одночасно із зростанням рівня злочинності з новою силою набирає темпів рух у бік захисту прав потерпілого, що поступово стає однією із тенденцій розвитку наук кримінально-правового циклу, зокрема, кримінального процесу та права.

Що стосується українського законотворчого досвіду у сфері захисту прав потерпілих від злочинів шляхом державної компенсації, то він не є таким «багатим» як у країнах Європи і як правило стосується не кримінального судочинства, а цивільно-правових відносин.

Як уже відзначалося, першим кроком для реалізації можливості держави компенсувати заподіяну злочином шкоду потерпілим від нього особам є створення спеціального компенсаційного фонду.

Хоча слід зазначити, що Україна не залишалася осторонь від загальносвітових тенденцій у цьому питанні. І ще на початку 90-х років були зроблені перші кроки в напрямку створення такого фонду. 26 січня 1993 року Парламент прийняв Постанову № 2931-ХІІ «Про стан виконання законів і постанов Верховної Ради України з питань правопорядку і заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю» [12], в якій у пункті 6-му зазначалося: «розглянути питання про створення Фонду відшкодування збитків громадянам, які потерпіли від злочинів та зловживань владою. Згодом, відповідно до постанови ВР України № 258/96-ВР від 02.07.1996 року [13] пункт 6 вищевказаної постанови, втратив чинність.

Однак це було пов'язано з розпорядженням Президента України від 10 лютого 1995 р. № 35/95-рп «Про заходи щодо активізації боротьби з корупцією і організованою злочинністю», а саме в організаційно-правових заходах щодо створення необхідної законодавчої, інформаційно-аналітичної та наукової бази щод боротьби зі злочинністю на 1995–1996 роки, затверджених вище вказаним розпорядженням Президента, де в тому ж пункті 6-му, зазначено: «створити Державний Фонд допомоги потерпілим від злочинних посягань. Створення Фонду було покладено на МВС, СБУ, Мінфін, Верховний Суд, Вищий Арбітражний суд, Генеральну прокуратуру, Мінюст, Держком України у справах захисту прав споживачів, Мінсоцзахист України.

Через 8 років Міністерством юстиції України було розроблено Проект Концепції забезпечення захисту законних прав та інтересів осіб, які постраждали від злочинів, який 26 березня 2004 року схвалено Урядовим комітетом з питань оборони, оборонно-промислового комплексу та правоохоронної діяльності та Указом Президента України від 28 грудня 2004 року № 1560/2004 Про Концепцію забезпечення захисту законних прав та інтересів осіб, які потерпіли від злочинів [14].

Концепція схвалена указом Президента відповідно до пункту 2-го мала на меті визначення пріоритетних напрямів державної політики у сфері надання допомоги потерпілим, розвитку ефективної системи захисту їх законних прав та інтересів. Згідно з пунктом 5 пропонувалася поетапна реалізація Концепції. Так, на першому етапі з 2004 по 2006 рік планувалося: вивчення світового досвіду з питань захисту прав та законних інтересів потерпілих; розроблення нового і вдосконалення чинного законодавства з питань захисту законних прав та інтересів потерпілих; розроблення

механізму реалізації прав потерпілих; підготовка методичних рекомендацій з питань організації надання допомоги потерпілим; здійснення практичних заходів, спрямованих на підвищення у населення рівня віктимологічних знань.

На другому етапі, починаючи з 2006 року було заплановано, що відбуватиметься: впровадження в практику механізму відшкодування потерпілим шкоди, заподіяної злочиним; створення сприятливих умов для діяльності громадських організацій і благодійних фондів у сфері надання допомоги потерпілим; встановлення обсягів відповідного бюджетного призначення у загальному фонді державного бюджету; забезпечення участі України у відповідних заходах із впровадження міжнародних принципів захисту потерпілих у рамках ініціатив ООН, Ради Європи, Європейського Союзу.

Про рівень виконання запланованих заходів відповідно до реалізації положень Концепції важко судити. Відзначимо, що паралельно зі схваленням цієї Концепції до Верховної ради було подано Проект Закону України «Про відшкодування за рахунок держави матеріальної шкоди громадянам, які потерпіли від злочину», реєстраційний номер 6283 від 25.10.2004 року, поданий народними депутатами В.Ф. Сіренко, В.В. Онопенко, М.В. Оніщук [15]. Згодом, 18 січня 2006 року ВР України прийняла за основу цей законопроект [16]. Проект було передано Комітету Верховної Ради з питань правової політики на доопрацювання, однак, вже 19 квітня 2007 року Парламент скасував рішення про прийняття за основу цього законопроекту [17].

Через три роки (27.10.2010 року) було зареєстровано проект Закону України «Про відшкодування за рахунок держави матеріальної шкоди фізичним особам, які потерпіли від злочину» [18], реєстраційний номер 7303, автор В.Д. Швець.

Цей законопроект більшою мірою дублює положення вищевказаного законопроекту 2004 року, однак він відображає основні тенденції захисту прав осіб потерпілих від злочину і закріплює: джерела (ст. 13), правову основу та соціальні підстави (ст. 2), умови (ст. 3), розмір (ст. 5), порядок (глава 2), коло осіб (ч. 2 ст. 1).

Ми погоджуємося з деякими положеннями проекту Закону України, однак для належного впровадження його положень в життя є необхідність систематизації норм чинного законодавства та цього законопроекту. Перш за все, необхідно чітко зазначити процедуру створення Фонду та шляхи його фінансування, підстави, межі, строки та процедуру компенсації потерпілим від злочину і відповідальних осіб чи орган. Більше 20 років, починаючи з 1993 року, Україна намагається жити за Європейськими стандартами в напрямку захисту прав потерпілих і навіть приєднання 8 квітня 2005 року до Європейської Конвенції про відшкодування збитків жертвам насильницьких злочинів, прийнятої 24 листопада 1983 році у м. Страсбург, про яку мова йшла вище, але це не принесло бажаних результатів. До цього часу не було здійснено цілеспрямованого комплексного пошуку саме кримінально-правових шляхів вирішення проблеми ні на теоретичному, ні на практичному рівнях.

У Висновку Головного науково-експертного управління до проекту Закону України «Про відшкодування за рахунок держави матеріальної шкоди фізичним особам, які потерпіли від злочину», вказано, що національне законодавство

встановлює значно більш широкі підстави та перелік випадків відшкодування державою шкоди фізичним особам, які потерпіли від злочину, аніж норми міжнародного права.

В даному випадку мова напевне йде про ст. 1177 та ст. 1207 Цивільного кодексу України, де відповідно до ч. 1 статті 1177 шкода, завдана фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення, відшкодовується відповідно до закону, а згідно з ч. 2 цієї ж статті шкода, завдана потерпілому внаслідок кримінального правопорушення, компенсується йому за рахунок Державного бюджету України у випадках та порядку, передбачених законом.

У статті 1207 мова йде про обов'язок держави відшкодувати шкоду, завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю внаслідок злочину.

Проте норми, що набрали чинності ще 1 січня 2004 року, до цього часу не діють. У цих статтях вказано, що їх застосування можливе у випадках та порядку, передбачених законом, однак не сказано саме яким законом. Адже для застосування положень цих статей з 2003 року не прийнято жодного нормативного акту, в тому числі і спеціального закону як це вказано у статтях 1177 та 1207 Цивільного кодексу України, який би врегулював ці питання. Таким чином, ці норми не були застосовані ще жодного разу і носять виключно декларативний характер. А застосування Закону України від 11 липня 2009 р. № 226/94-ВР «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду», в статті 4 встановлено вичерпний перелік підстав та умов його застосування, які не є подібними до правовідносин, які врегульовані статтями 1177, 1207 ЦК України, тобто застосування цього закону за аналогією неможливе.

На нашу точку зору, головною проблемою створення Державного фонду допомоги потерпілим в Україні є «розпливчатість» пропозицій щодо джерел його фінансування, про що мова також йшла і в Висновку Головного науково-експертного управління до згадуваних проектів Законів України.

Ми спробуємо запропонувати своє вирішення цього питання. Відповідно до Додатку № 1 до Закону України «Про Державний бюджет України на 2011, 2012, 2013 та 2014 роки» та коду 24010000 заплановано було отримати кошти від реалізації майна, конфіскованого за рішенням суду 46 447 млн. грн. у 2011 році, 77 234 млн грн у 2012 році 113 392 млн грн у 2013 році та 102 828 млн грн у 2014 році. Однак, за інформацією Колегії Рахункової палати та іншими даними, що час від часу з'являються у пресі, адже офіційна статистика відсутня, лише у 2008 та 2009 роках суди ухвалили рішення про конфіскацію майна в дохід держави на суму 109,5 млн грн та 107,5 млн грн відповідно, це суми, що значно перевищують заплановані надходження до бюджету на 2008 рік заплановано 34 900 млн грн на 2009 рік – 43 446 млн грн. Взагалі від реалізації конфіскованого майна за рішенням суду до держбюджету надійшли у 2008 році суми, що становили 2,4 відсотка, а у 2009 році 3,8 відсотка від загальної вартості конфіскованих товарів. Така ситуація за висновком Колегії Рахункової палати України є результатом неналежного рівня організації роботи державних органів, порушення законодавства в частині реалізації конфіскованого

майна, що перейшло у власність держави, а також встановили неефективну діяльність підприємств, уповноважених розпоряджатися майном. Через це не забезпечуються інтереси держави у залученні коштів від реалізації такого майна.

Також жоден із останніх законів про держбюджет на 2011, 2012, 2013 та 2014 роки не містять таких найменувань статей доходів бюджету, як надходження від сплати штрафів за вчинення адміністративних правопорушень та злочинів. Проте у 2011 році зросла така стаття доходів, як «інші надходження», – до 1 314 400 300 грн, у 2012 році – до 2 980 332 000 грн, тобто більше ніж удвічі, в 2013 році вони становили – 5 107 830 000 грн, у 2014 році планується отримати – 5 746 412,9 грн. Ми можемо лише здогадуватися про причини такої тенденції, але саме за «іншими доходами» відповідно до Класифікації доходів бюджету, затвердженої наказом Мініну від 14.01.2011 р. №11 (із змінами від 26.12.2013 р. №1176), можна розуміти: кошти від реалізації конфіскованого майна за матеріалами митних органів (код 24010100), кошти від реалізації товарів та інших предметів, конфіскованих за матеріалами правоохоронних та інших уповноважених органів (код 24010200), надходження конфіскованої національної та іноземної валюти за матеріалами митних органів (код 24010300), надходження конфіскованої національної та іноземної валюти за матеріалами правоохоронних й інших уповноважених органів (код 24010400), адміністративні штрафи та інші санкції (код 21081100), адміністративні штрафи у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху (код 21081300).

Якщо все підсумувати, то запланована державою сума доходів, яку можна отримати від протиправної поведінки її громадян, навіть перевищує суму заподіяної шкоди потерпілим від злочинів, яка зазначалася на початку роботи.

Дана ситуація, коли держава прогнозує отримання все більших сум доходів від вказаних вище джерел, є досить двоякою. З одного боку, це звісно є позитивним для Державного бюджету, хоча, з іншого – це є пряме прогнозування зростання рівня злочинності та дещо негативний бік гуманізації кримінального законодавства. Адже суди в деяких випадках просто змушені застосовувати покарання, не пов'язані з позбавленням волі, серед яких все більшої «популярності» набирає штраф. Як би там не було, але держава не повинна отримувати вигоду від зростання рівня злочинності в країні.

На підставі вищевказаних підрахунків можна зробити висновок, що кошти для створення Спеціального фонду знайти можна, а прийняття відповідного закону дасть можливість захистити законні інтереси тисяч громадян України, що потерпіли від злочинних посягань на їхні конституційні права та стане реальним кроком у напрямі утвердження соціальної та правової держави, якою нашу державу визначено в Конституції України.

Можна зробити декілька висновків: перш за все, необхідно подолати традиційний підхід до проблеми захисту прав людини, при якому завжди і незмінно в центрі уваги виявлялися права та інтереси особи, винної у вчиненні злочину або, що притягається до кримінальної відповідальності. Адже особа, яка потерпіла від злочину, безумовно, потребує реальної допомоги, дієвого сприяння в захисті її прав, у тому числі й

застосування державної підтримки. Необхідно внести ряд змін до чинного кримінального процесуального законодавства, зокрема, у п. 10 ч. 1 ст. 56 та викласти цей пункт у такій редакції: по-перше, на відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди, в тому числі моральної і матеріальної шкоди за рахунок особи, винної у вчиненні правопорушення, а у разі, коли не встановлено особу, яка вчинила злочин, або її неможливості відшкодувати завдану шкоду, – за рахунок державного бюджету», тобто створеного фонду.

По-друге, оскільки радикальну реформу системи кримінального правосуддя не можна вважати досить реальною перспективою недалекого майбутнього, одне з рішень може полягати в заохоченні таких нововведень, як відновне правосуддя. Це дозволить потерпілим знайти шляхи відновлення суспільних відносин та соціальних зв'язків. У таких відновних процесів є перевага: вони роблять можливим більш активну участь як потерпілих, так і правопорушників і дозволяють сторонам усвідомити наслідки своїх дій. Така практика також надає злочинцю можливість покаятися і висловити співчуття, а потерпілому – пробачення. Примирення здатне послабити прагнення потерпілого до покарання і помсти для злочинця [2] і сприяти його емоційному одужанню. Як би там не було, нам все ж потрібно пам'ятати про те, що роль системи кримінальної юстиції полягає насамперед у підтримці правопорядку.

Мета відновлення соціальної справедливості не повинна розглядатися спрощено як суто «відновна» або «компенсаційна» міра, вона включає в себе максимальну відповідність покарання тяжкості злочину, задоволення інтересів потерпілої сторони і суспільного розуміння невідворотності покарання.

Проблема захисту законних прав та інтересів осіб, які потерпіли від злочинів, ефективного поновлення їх прав, своєчасного відшкодування шкоди, заподіяної вчиненим злочином, як свідчать результати аналізу законодавства та практики його застосування, залишається надзвичайно актуальною, особливо в умовах сучасної України, коли значно виросла кількість злочинів проти життя та здоров'я та проти власності, що займають близько 75% від всіх злочинів.

Таким чином, «формування нового мислення у сфері кримінальної політики, подолання ряду консервативних уявлень, що вкорінилися у буденній та професійній правосвідомості, зумовлять нову тенденцію кримінально-правової охорони прав потерпілого» [1, с. 4].

Література

1. Присяжнюк Т. І. Інститут потерпілого у кримінальному праві України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.08 «кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / Присяжнюк Тамара Іванівна – Київ, 2006. – 21 с.
2. Раушенбах М. Потерпевшие и международная уголовная юстиция [Електронний ресурс] / М. Раушенбах, Д. Скалиа // Международный журнал Красного Креста Том 90 Номер 870. – 2008. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.icrc.org/rus/assets/files/other/325-351.pdf>.
3. В Україні існує два мільйони нерозкритих злочинів з минулих років – прокуратура [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1186315-v-ukrayini-isnuye-dva>

milyoni-nerozkritikh-zlochiviv-z-minulikh-rokiv-prokuratura. 4. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015. 5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004. 6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043. 7. Европейская конвенция по возмещению ущерба жертвам насильственных преступлений [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_319. 8. Декларация основных принципов правосудия для жертв преступлений и злоупотребления властью [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_114. 9. Сенаторов М. В. Права потерпілого від злочину: міжнародні стандарти та вітчизняний шлях / М. В. Сенаторов. // Право України. – 2006. – №5. – С. 130. 10. Мусаев М.А. Принципы международных пактов о защите жертв преступлений и их отражение в отечественном законодательстве и практике правоприменения [Електронний ресурс] / Мусаев М.А. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.center-bereg.ru/1231.html>. 11. Форитор Т. М. Проблеми забезпечення прав потерпілого в кримінальному процесі: порівняльно-правовий аналіз / Форитор Т. М.. // Адвокат. – 2010. – №12 (123). – С. 31–35. 12. Постанова Верховної Ради України Про стан виконання законів і постанов Верховної Ради України з питань правопорядку і заходи щодо посилення боротьби із злочинністю [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2931-12>. 13. Постанова Верховної Ради України Про визнання таким, що втратив чинність, пункту 6 Постанови Верховної Ради України від 26 січня 1993 року «Про стан виконання законів і постанов Верховної Ради України з питань правопорядку і заходи щодо посилення боротьби із злочинністю [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/258/96-%D0%B2%D1%80>. 14. Указ Президента України Про Концепцію забезпечення захисту законних прав та інтересів осіб, які потерпіли від злочинів [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560/2004>. 15. Проект Закону України Про відшкодування за рахунок держави матеріальної шкоди громадянам, які потерпіли від злочину [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=6283&skl=5. 16. Постанова Верховної Ради України Про прийняття за основу проекту Закону України про відшкодування за рахунок держави матеріальної шкоди громадянам, які потерпіли від злочину [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3363-iv>. 17. Постанова Верховної Ради України Про скасування рішення Верховної Ради України про прийняття за основу проекту Закону України про відшкодування за рахунок держави матеріальної шкоди громадянам, які потерпіли від злочину [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/95416?test=XX7MfyrCSgkybNglZiKW9QBiHI48Is80msh8Ie6>. 18. Проект Закону України Про відшкодування за рахунок держави матеріальної шкоди фізичним особам, які потерпіли від злочину [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=7303&skl=7.